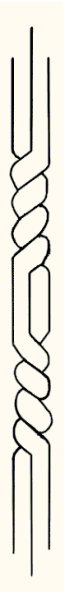

Diagnoza ateismului în Rusia post-sovietică

Adrian CEBOTARI*

Abstract: The loss of deep convictions, common in European modernity, as well as the collapse of basic ideologies opened the way to pluralism. That is why the man has never been so confused in defining himself.

Viewed from this perspective, some post-Soviet intellectuals trained in atheistic schools, refuse to foresee a viable society "impregnated" with religious elements. Thus the problems of Russian society do not represent a prerogative of religion and the scientific approach would be the guarantee for the development of a free society. Notice that the resuscitation plan of post-Soviet society, plan belonging to materialistic atheism changed the shape, but not the essence; elitism advanced by them leads to nihilism. This utopia has already been described in the "Republic" of Plato where the philosopher asserts the incompatibility between scientific and democratic governance. Nowadays Russian people are seduced by materialistic atheism disguised under the banner of democracy. The experience of European social democracy demonstrates that social action is possible without use of force. They could use only the religious energies accumulated over the centuries by Russians.

Keywords: *ideology, science, culture, faith, secularism, church.*

* PhD. Candidate, Faculty of Orthodox Theology, University of Alba Iulia, Romania

1. Ateism versus religie în Rusia post-sovietică

În unele ţări, după destrămarea blocului comunist, Biserica s-a impus în viaţa publică, iar statul a considerat necesară reintroducerea religiei în şcoli. Inițiativa Bisericii Ortodoxe Ruse în colaborare cu Ministerul Învățământului de a introduce materia sub denumirea „*Osnovî Pravoslavnoi Culturî*” („*Bazele Culturii Ortodoxe*”), a stârnit o „revoltă” în rândul oamenilor de ştiinţă. Aceasta s-a concretizat printr-o scrisoare intitulată „*Politika R.P.Ț M.P: consolidația ili razval stranî*” („*Politica Bisericii Ortodoxe Ruse şi a Patriarhiei din Moscova: consolidarea sau prăbuşirea statului*”) publicată în anexa „Kentavr” a revistei „Novaia gazeta” din 22 iulie 2007 şi adresată preşedintelui Vladimir Putin. Scrisoarea, cunoscută şi sub denumirea de „*Scrisoarea celor zece*”, poartă semnătura unor membri ai Academiei Ruse, precum: E. Alexandrov, J. Alfiorov, G. Abelev, L. Barkov, A. Vorobiov, S. Inghe-Vecitomov, V. Ghinzburg, Ă. Krugleakov, M. Sadovskii, A. Cerepaciuk.

Oamenii de ştiinţă cataloghează drept inadmisibilă introducerea disciplinei „*Osnovî Pravoslavnoi Culturî*” în aria curriculară, deoarece comportă riscuri ireversibile, precum „clericalizarea” treptată a societăţii prin „invazia” Bisericii în toate sferele vieţii sociale şi în sistemul de învăţământ. Cei zece semnatari ai scrisorii văd în „*încercarea de a stârpi concepția materialistă asupra lumii din educație*” un mare pericol. Ei subliniază faptul că prosperitatea unui stat este posibilă numai „*dacă şcolile şi universitățile vor înarma pe tineri cu cunoştinţe dobândite cu ajutorul ştiinţei contemporane*”.

Ateii văd în avalanşa de religii care s-a năpustit în Rusia după 1989 un dezastru. Soarta Rusiei post-sovietice, potrivit acestora „*stă în libertatea de a alege între ateism şi religie*”. Conform academicianului ateu Anatolii Rubinov, după dizolvarea ideologiei sovietice, „*unii au profitat de starea naţiunii experimentând idei vechi precum naționalismul şi religia*”.[2] În felul acesta Biserica este percepută drept „*profitoare*” de pe urma căderii blocului comunist. Mai mult decât atât,

[2] Anatolii Rubinov, *Nauka i obşestvo („Ştiinţă şi societate”)*, în „Sovetskaia Belorussia”, din 12 decembrie 2006, p. 6.

reprezentanţii materialismului ştiinţific consideră că este necesară introducerea unor module „*în şcolile medii şi cele superioare*”, module ce vizează concepţia materialistă.[3]

Filologul rus, Evghenii Vodolazkin, critică *Scrisoarea celor zece*, evidenţiind printre altele incapacitatea acestora de a demonstra inexistenţa lui Dumnezeu.[4] În viziunea lor, însă, veridicitatea materialismului şi a ateismului, precum şi credinţa în Dumnezeu, nu poate fi demonstrată logic, deoarece acest lucru ţine de domeniul raţiunilor intuitive. Academicianul Feinberg subliniază diferenţa, afirmând că „*în timp ce raţiunile intuitive în cazul ştiinţei nu au voie să contrazică logica, cunoştinţele şi experienţa, în cazul religiei şi a artei nu este obligatoriu să urmezi firul logic. Mai mult decât atât, este posibil şi chiar recomandat să crezi în minuni*”.[5] La rândul său, Vitalii Ghinzburg vede diferenţa dintre omul religios şi cel credincios în ceea ce afirmă fiecare. Dacă omul religios spune „*nu ştiu*”, cel credincios are convingerea că „*a făcut Dumnezeu*”. Aceasta nu este „*decât o capcană verbală*”, deoarece se ajunge „*în zona aşa-numitelor «raţiuni intuitive». Iar sensul şi rolul unor astfel de discuţii este de domeniul filosofiei*”.[6]

Ţinem să menţionăm faptul că raţiunea analitică vede fiecare lucru în mod separat. Totuşi după eforturi de cercetare continuă raţiunea se convinge de faptul că n-a ajuns la explicaţia finală a realităţii. Dar cea care scoate din impas elanul uman este tocmai raţiunea intuitivă menţionată de V. Ghinzburg, raţiune care „*prevede*” pe fiecare treaptă sensuri superioare şi prin aceasta oferă noi impulsuri de căutare.

Ateii califică drept ofensivă invocarea noilor descoperiri în domeniul fizicii de către religie, argumentând că „*descoperirile recente din fizică şi astronomie nu pot compromite explicaţiile materialiste*”. Ei

---

[3] Vitalii Ghinzburg, *Relighia i nauka. Razum i vera („Religie şi ştiinţă. Raţiune şi credinţă”)*, în „Nauka i jizni”, nr. 7, 2000, pp. 45-47.

[4] Evghenii Vodolazkin, *Kak ponimati svoiu kulituru? Eşio raz o «Pisime desiati academikov» („Cum să-ţi înţelegi propria cultură? Încă o dată despre «Scrisoarea celor zece academicieni»”)*, în „Nezavisimaia gazeta”, 20 februarie 2008.

[5] E. L. Feinberg, *Nauka, iskustvo i relighia („Ştiinţa, arta şi religia”)*, în „Voprosî filosofii” („Întrebările filosofiei”), nr. 7, 1997, p. 54.

[6] *Ibidem.*, p. 11.

nu au semnalat până în prezent „*nimic redutabil care să contrazică abordările de până acum ale ştiinţei în ceea ce priveşte cunoaşterea naturii*”.[7]

După ce Papa Ioan Paul al II-lea a subliniat necesitatea unei simfonii între credinţă şi raţiune, numindu-le cele două aripi cu ajutorul cărora spiritul uman urcă spre a cunoaşte adevărul[8], reprezentanţii ateismului din Rusia au sugerat în mod ironic o altă tipologie a raportului dintre raţiune şi credinţă afirmând că „*dacă totuşi ar fi să utilizăm imaginea păsării ca simbol al progresului, atunci s-ar putea propune o altă formulă: raţiunea şi voinţa – cele două aripi cu ajutorul cărora civilizaţia şi cultura umană vor urca tot mai sus*”.[9]

Alături de religie, un alt factor de risc pentru societatea post-sovietică, potrivit reprezentanţilor ateismului, îl reprezintă înflorirea astrologiei. Aceştia trasează un paralelism între creştinism şi astrologie, remarcând că „*astrologia a avut succes în perioada de răspândire a creştinismului. S-a constatat însă, că între poziţia soarelui, a lunii şi a stelelor, şi în general, a hărţii cerului înstelat şi viaţa umană nu există nicio legătură. Acest lucru a fost posibil abia în secolul al XVII-lea cu ajutorul mecanicii newtoniene. [...] Religia, în formele ei arhaice, va ocupa acelaşi loc pe care îl ocupă astăzi astrologia*”.[10] Cu alte cuvinte, înţelegerea religioasă nu este altceva decât „*plodul gândirii pre-ştiinţifice şi trăirea rămăşiţelor sale*”.[11]

Multe reacţii au existat în lumea teologică şi laică vizavi de *Scrisoarea celor zece*, un manifest de tip comunist-ateu cu tentă „*ştiinţifică*”. Pentru a oferi un răspuns celor ce văd un pericol în implicarea Bisericii în educaţia tinerei generaţii, trebuie să subliniem că adevărul ştiinţific de care se agaţă „*cei zece*” nu se identifică cu

[7] E. L. Feinberg, V. L. Ghinzburg, *Ob ateizme, materializme i relighii („Despre ateism, materialism şi religie”)*, în „Zdravâi smâsl”, nr. 9, 1998, p. 57.
[8] Papa Ioan Paul al II-lea, *Vera i razum („Credinţa şi raţiunea”)*, Enciclică papală, în „Svet Evanghelia”, nr. 37, 11 octombrie 1998.
[9] Vitalii Ghinzburg, *Razum i vera („Raţiunea şi credinţa”)*, în „Vestnic Rossiiskoi Academii Nauk” („Vestitorul Academiei de Ştiinţe Ruse”), nr. 6, 1999, p. 169.
[10] *Idem, U relighii – sudiba astrologhii („Religia va avea soarta astrologiei”)*, în „Kentavr” – supliment la revista „Novaia gazeta”, nr. 4, 22 august 2007, p. 21.
[11] *Idem, O skazkah i vere v suşestvovanie boga („Despre poveşti şi credinţa în existenţa lui dumnezeu”)*, în. „Nezavisimaia gazeta”, 21 mai 2008, p. 8.

materialismul. De fapt, nici nu există adevăr ştiinţific, deoarece adevărul ştiinţific este interpretabil odată cu alte descoperiri.

Pe de altă parte temerile ateilor ating un punct nevralgic – acela al momentului apariţiei ştiinţei. De aceea vom indica fondul pe care s-a născut ştiinţa odată cu ieşirea omenirii din Evul Mediu.

2. Europa ca spaţiu de apariţie şi dezvoltare a ştiinţei

Conform ateismului, adevărata ştiinţă s-a născut în perioada post-medievală, odată cu progresele umanităţii înregistrate în domeniile fizicii, biologiei, medicinei. Noi împărtăşim opinia reprezentanţilor ateismului, însă dorim să facem precizarea că ştiinţa apare pe ruinele Evului Mediu, deoarece tocmai acea perioadă a istoriei umane a conceput-o. Cu siguranţă, nu întâmplător ştiinţa a cunoscut zorii zilei în lumea occidentală şi nu în cea arabă sau indiană. Este posibil ca în Apus Evul Mediu să fi contribuit cu ceva care să fi favorizat apariţia şi dezvoltarea ştiinţei.

Nu putem să nu amintim contribuţia lumii islamice adusă ştiinţei, mai ales în „epocă de aur" între secolele VIII-XII. Astfel, la Bagdad, Mamoum a fondat o casă a ştiinţei, care se ocupa de traduceri şi era centru astronomic; sub califat, creştinii nestorieni au tradus în arabă tratate filosofice şi ştiinţifice. Savanţii orientali au introdus în trigonometrie sinusul şi tangenta în perioada sarazinilor, a fost întocmită chiar o carte cu ecuaţii de gradul doi ce a deveni mai târziu în Occident un manual. Tot în această perioadă s-au perfecţionat observaţiile astronomice. Avicenna scrie o enciclopedie de medicină şi până în prezent folosim cifrele arabe şi pe esenţialul „zero". Numele logaritmilor le avem de la Al-Khwarizmi, iar de la cartea lui Al-Djabre am împrumutat termenul de „algebră".[12]

Totuşi, în Europa ştiinţa a cunoscut un avânt deosebit. De regulă ştiinţa apare acolo unde omul manifestă interes pentru fenomenele naturii. Însă aceasta nu înseamnă că ea este acolo unde sunt observate anumite fenomene naturale sau sunt emise unele ipoteze. Doinele

[12] Mircea Maliţă, *Unicitatea şi varietatea religiilor*, în vol. Basarab Nicolescu, Magda Stavinschi (editori), „Ştiinţă şi Religie: antagonism sau complementaritate?", în colecţia „Noua reprezentare a lumii", Bucureşti, Editura XXI: Eonul dogmatic, 2002, pp. 89-90.

româneşti descriu cu lux de amănunte verdeaţa codrilor, frumuseţea dealurilor, parfumul florilor, limpezimea izvoarelor. Toate aceste descrieri ale naturii sunt adevărate, căci aşa sunt observate de către cel ce face descrierea. Cu toate acestea nu se poate afirma că descrierea este ştiinţifică. O relatare ştiinţifică este atunci când demonstrezi „*nu numai peştele pe care l-ai prins, ci şi undiţa cu care l-ai prins, şi momeala pe care ai folosit-o*”.[13] De aceea numai acolo unde sunt utilizate metode riguroase de culegere şi verificare de informaţii şi reflecţii putem vorbi de o cercetare ştiinţifică. Primele metode folosite în cercetarea fenomenelor naturii au fost cea a experimentării şi cea a modelării matematice a proceselor fizice. Este semnificativ că aceste două metode au apărut tocmai între secolele XVI şi XVII.

Întrebarea care se pune este: de ce aceste metode n-au apărut mai devreme sau în alt loc, ci tocmai în Europa occidentală? Şi aici nu vorbim despre o Europă deja descreştinată şi atee, ci de una în care domina cultura creştină medievală.

3. Raportul dintre savanţi şi teologie în secolele XVI-XVII

Reprezentanţii ateismului ştiinţific reproşează religiei faptul că ar fi ţinut credincioşii în ignoranţă totală în perioada medievală; singurii care au „*depăşit vremea lor*” fiind oamenii descuiaţi la minte, cei care au rupt orice legătură cu Biserica şi credinţa.

Această obiecţie nu poate fi sprijinită de niciun argument, deoarece mărturiile savanţilor din tabăra ateistă dovedesc tocmai contrariul. De exemplu, Nicolaus Copernic a fost atât om de ştiinţă, cât şi preot catolic; el şi-a ajutat unchiul pe linie maternă, episcopul Lukas Watzenrode, la administrarea diocezei. Johannes Kepler, un alt savant, studiază teologia la Tübingen, iar mai târziu renunţă la cariera sa de preot pentru a îmbrăţişa matematica. Din scrierile sale aflăm că dorinţa i-a fost alta: „*Eu am dorit mereu să devin slujitorul lui Dumnezeu şi am muncit foarte mult pentru a fi unul dintre aceştia; şi iată că în sfârşit*

[13] Andrei Kuraev, *Konflict ili soiuz sluciaen v otnoşeniah verî i nauki („Dacă sunt întâmplătoare conflictul sau alianţa dintre credinţă şi ştiinţă”)*, în vol. Luca Voino-Iaseneşkii, „Nauka i relighia” („Ştiinţa şi religia”), Moscova, Editura Troiţkoe Slovo, 2001, p. 295.

am reuşit să-L preamăresc pe Dumnezeu prin descoperirile mele din astronomie ... Le-am arătat oamenilor care vor citi această carte, slava lucrurilor Sale; cel puțin în măsura în care raţiunea mea mărginită a putut pătrunde ceva din măreția Sa infinită".[14] Altfel, nu ne putem explica preocuparea sa pentru apariția „Stelei magilor" din Noul Testament. Cercetătorii confirmă şi ei preocupările religioase ale savantului atunci când susțin că el „*nu-şi putea imagina că drumul spre slujirea preoțească este deja închis pentru el.[...] Însă religiozitatea profundă şi dorința de a împăca ştiința cu ideea de Dumnezeu l-au caracterizat până la sfârşitul vieții*".[15]

Dacă dogmele creştine sunt invocate pentru a arăta îngustimea şi rigiditatea teologiei, atunci descoperirile savanților pot demonstra contrariul. Dezvoltarea ştiinței în Europa creştină a fost garantată tocmai de dogmele creştine. Acestea au impregnat „*ambientul cultural şi spiritual al epocii lui Galilei, însoțite de o importantă dezvoltare tehnologică*" şi prin aceasta „*au permis formularea metodologiei ştiinței moderne*".[16]

Kepler a aderat la sistemul copernican din motive religioase, cu toate că acest sistem nu era încă recunoscut de Biserică. În acest sens, „*Soarele dreptății*" din Sfânta Scriptură l-a inspirat pe savant, devenind tocmai motivul „*pentru care el a fost copernican*". Dacă „*soarele din centru este imaginea lui Dumnezeu*" în viziunea sa, atunci „*dispunerea Soarelui reflectă proiectul divin al cosmosului*".[17] Newton avea şi el pe lângă preocupările ştiințifice, activități legate de tâlcuirea cărților profetului Daniel şi ale Apostolului Ioan[18], iar René Descartes se formează în aşezământul iezuiților din La Fleche – un bastion al

[14] ***Filosofia ăpohi rannih burjuaznâh revoliuții („Filosofia din epoca revoluțiilor burgheze timpurii")*, Moscova, 1983, p. 85.

[15] V. S. Kirsanov, *Naucinaia revoliuția XVII veka („Revoluția ştiințifică a secolului al XVII-lea")*, Moscova, 1987, p. 103.

[16] Basarab Nicolescu, *Originea creştină a ştiinței moderne*, în vol. Magda Stavinschi, Pr. Dr. Doru Costache (coordonatori), „Noua rerprezentare a lumii, studii intra- şi transdisciplinare", nr. 3, Bucureşti, Editura XXI: Eonul Dogmatic, 2005, p. 12.

[17] Owen Gingerich, *Universul lui Dumnezeu*, trad. de Viorel Zaicu, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2010, p. 94.

[18] I. S. Dmitriev, *Neizvestnâi Newton. Siluăt na fone ăpohi („Newton necunoscut. O siluetă pe fondul unei epoci")*, Sankt-Petersburg, 1999, pp. 13-78.

gândirii aristotelice şi totodată o „*citadelă antiocultistă*”.[19] Între anii 1645-1646 Descartes are chiar o corespondenţă cu prinţesa palatină Elisabeta de Boemia, pe care o îndeamnă spre o viaţă cucernică.[20] În concluzie, savanţii mai sus amintiţi au pus bazele ştiinţei fără a fi ostili Bisericii, viziunea creştină fiind în acord cu modul lor ştiinţific de gândire.

4. Giordano Bruno şi acuzaţiile aduse catolicismului

Atitudinea Bisericii Romano-Catolice de a nu-şi recunoaşte vina în cazul condamnării lui Giordano Bruno a atras numeroase reacţii. A fost supus unei critici severe şi comentariul cardinalului Marcati, care spune: „*Biserica putea şi trebuia să intervină, iar documentele procesului demonstrează legitimitatea acţiunilor pe care le-a intreprins... Dacă e să vorbim despre condamnare, atunci cauza acesteia nu trebuie căutată în judecători, ci în cel acuzat*”.[21] Deciziile luate de inchizitori au fost interpretate eronat, ele constituind declanşarea luptei dintre religie şi inovaţie, după cum singuri afirmă: „*măsurile ruşinoase pe care le-a luat Biserica pentru a reduce la tăcere pe Copernic, Bruno şi Galilei sunt doar vârful aisbergului opoziţiei dintre religie şi ştiinţă*”.[22]

Istoria a fost cea care a condamnat deja practicile inchiziţionale ale Bisericii Apusene. Ateii au invocat mereu actul de condamnare prin ardere pe rug a lui Giordano Bruno. Cercetătorii, însă, au demonstrat că dincolo de capacităţile intelectuale ale lui Bruno, de care se face atâta caz, acesta n-a făcut niciodată parte din tagma savanţilor. „*Recunoscând capacităţile intelectuale strălucitoare ale lui Bruno,*

---

[19] P. P. Gaidenco, *Hristianstvo i ghenesis novoevropeiskogo estestvoznania („Creştinismul şi geneza ştiinţelor naturale în noua Europă ”)*, în vol. „***Filosofsko-relighioznâie istoki nauki” („***Izvoarele filosofico-religioase ale ştiinţei”), Moscova, 1997, p. 61.

[20] René Descartes, *Socinenia („Scrieri”)*, vol. II, Moscova, 1994, pp. 515-518.

[21] A. Gorfunkeli, *Djordano Bruno pered sudom incviziţii. Voprosî istorii relighii i atăizma. („Giordano Bruno în faţa Inchiziţiei. Întrebări ale istoriei religiei şi ateismului”)*, vol. 6, Moscova, p. 356.

[22] M. I. Vâgodskii, *Galilei i incviziţia („Galilei şi inchiziţia”)*, Moscova, Gosudarstvennoie tehnico-teoreticeskoie izdatelistvo („Editura tehnico-teoretică de Stat”), 1934, p. 26.

Galileo Galilei nu l-a considerat niciodată pe acesta un om învățat, cu atât mai mult un astronom"[23], după cum afirmă Fantoli. Acuzațiile referitoare la cauza condamnării sunt, de asemenea, supuse unor comentarii. Bruno n-a fost ars pe rug datorită convingerile heliocentrice; el a fost declarat magician şi şarlatan[24]. După unii cercetători, Bruno ar fi profitat de descoperirea copernicană în propagarea tainelor oculte ale hermetismului, iar prin acesta „*a transformat sinteza matematică a lui Copernic într-o învățătură religioasă. [...] Bruno a încercat, de fapt, să compromită învățătura lui Copernic, integrând-o în contextul superstițiilor magice*".[25]

Cu toate că Bisericii Romano-Catolice istoria i-a reproşat inchiziția, trebuie remarcat faptul că aceasta n-a condamnat la moarte oamenii de ştiință. Acuzațiile aduse lui Giordano Bruno de către inchizitori au fost strict de natură religioasă şi nu ştiințifică. În scrierile sale, după cum citează istoricul Rojițân, Bruno învăța că „*universurile sunt nenumărate, sufletul migrează dintr-un corp în altul, chiar în alte lumi, că un suflet se poate afla simultan în două corpuri, că Duhul Sfânt nu este altceva decât sufletul lumii. Moise săvârşea minunile cu ajutorul magiei, [...] Hristos nu este Dumnezeu, ci un magician celebru şi pentru aceasta a fost spânzurat şi nu răstignit ...[...]. Aşa ne-a transmis acuzațiile aduse împotriva lui Bruno iezuitul Caspar Shoppe care a asistat la judecată*".[26]

Cercetătorii nu neagă preocuparea lui Giordano Bruno pentru „noua filosofie", pe lângă ştiință, filosofie ce reprezintă temelia ateismului ştiințific.[27] Prin urmare, Biserica n-a fost frâna menită să

[23] A. Fantoli, *Galilei. V zaşitu ucenia Kopernika i dostoinstva Sviatoi Ţerkvi („Galilei. În apărarea învățăturii lui Copernic şi a demnității Sfîntei Biserici")*, Moscova, 1999, p. 38.
[24] Diacon Andrei Kuraev, *Konflict ili soiuz sluciaen v otnoşeniah verî i nauki*, pp. 306-307.
[25] M. A. Kisseli, *Hristianskaia metafizica kak factor stanovlenia i progresa nauki Novogo vremeni („Metafizica creştină ca factor de statornicie şi progres ştiințific din Timpurile Noi")*, în vol. „***Filosofsko-relighioznâie istoki nauki" („***Izvoarele filosofico-religioase ale ştiinței"), Moscova, 1997, p. 276.
[26] V. S. Rojițân, *Djordano Bruno şi inchiziția („Giordano Bruno şi inchiziția")*, Moscova, Editura Academiei de Ştiințe din URSS, 1955, p. 369.
[27] *Ibidem*, p. 278.

împiedice progresul ştiinţific, ci singurul for ce apăra societatea de şarlatani. Dacă ştiința este în contradicție cu creştinismul în sânul căruia apare, atunci de ce n-a dus la naşterea ştiinţei în cadrul altor culturi? De ce tocmai creştinismul, considerat antiştiinţific, a creat o cultură în care a fost posibilă revoluția ştiinţifică din secolele XVI şi XVII? Nicio altă civilizație, fie ea musulmană, confucianistă sau budistă, n-a dat societății oameni precum Descartes, Newton, Galilei.

Concluzii

De două mii de ani creştinismul depune constant eforturi pentru demistificarea lumii, prin înlăturarea zeilor, a spiritelor care cereau jertfe, inclusiv sacrificii umane. Datorită creştinismului au încetat practicile de venerare a soarelui, lunii, stelelor, munților, râurilor, pietrelor. Sociologii au constatat importanța pe care a avut-o religia, mai ales în perioadele dificile din istoria Bisericii, când religia avea funcții „nereligiose". Gânditori creştini „*aveau rolul de purtători ai filosofiei, artei şi a ştiinţelor, contribuind la conservarea şi transmitarea zestrei culturale a epocilor anterioare noilor generații. Astfel, cultura s-a dezvoltat în epoca dominației religioase...*".[28]

Intelectualii de bun simț nu pot contesta o realitate evidentă: spiritualitatea Bisericii Ortodoxe Ruse a contribuit întotdeauna la renaşterea morală a neamului, aşa cum o demonstrează şi istoria Rusiei. Dacă până la creştinare, barbaria slavilor îi cutremura chiar şi pe orientali[29], atunci de „civilizarea" lor se face responsabilă tocmai Biserica. Nu întâmplător prima instituție universitară din Rusia – Academia Slavo-Greco-Latină, a fost cea care mai târziu a dat Academia Duhovnicească din Moscova şi Universitatea Imperială – două bastioane ale culturii ruseşti.

Războaiele religioase coincid cu perioada luptelor Bisericii şi universităților europene împotriva răspândirii „plodurilor" Renaşterii, adică ale ocultismului, magiei, animismului, vrăjitoriei, alchimiei,

[28] I. N. Şiapov (coordonator), *Relighii mira. Posobie dlea ucitelea („Religiile lumii. Manualul profesorului")*, Moscova, 1994, p. 173.
[29] B. A. Râbakov, *Iazâcestvo Drevnei Rusi („Păgânismul Rusiei Antice")*, Moscova, 1988, p. 307-310.

astrologiei şi a altor ştiinţe false. Prin urmare, obiectivele ştiinţei şi ale religiei chiar au coincis.[30]

Istoria a înregistrat toate progresele sale reale datorită culturii creştine. Toate valorile cuprinse în Sfintele Evanghelii n-au fost inventate de omenire, dar au favorizat progresul acesteia, având un impact covârşitor asupra sufletului uman. Aceste aşa-zise teorii încă activează în viețile oamenilor, ceea ce înseamnă că sunt adevărate valori.

Lozinca principiului etic ce a lăstărit din educaţia ateist-materialistă sună astfel: „*Este permis tot ceea ce e profitabil*”. Sub o altă înfăţişare această formulă este propagată şi de societatea de consum. Credinţa în societatea post-sovietică este tocmai o chestiune ce ţine de domeniul utilului. În concluzie, dacă credinţa este de folos, atunci aceasta va fi practicată, dacă nu este de niciun folos, atunci înseamnă că nici Dumnezeu nu există. Domeniul ştiinţei are parte de acelaşi tratament. Astfel, dacă ştiinţa oferă bunuri necesare vieţii de zi cu zi, descoperirile acesteia sunt acceptate, dacă nu, ea este declarată inutilă. De aici înţelegem că societatea post-sovietică va accepta drept valoare doar ceea ce ţine de util, chiar dacă ne referim la moravuri. După ce omul „se eliberează” de imperativele veşnice, absolute, care stau la baza tăriei sale spirituale, nu mai rămâne decât cu forţa fizică. Astfel eliberat de orice interdicţie, omul simţurilor îşi nimiceşte semenul – un alt om care simte. Şi aşa, întregul sistem uman bazat doar pe simţuri, se prăbuşeşte.[31]

Civilizaţia ateistă a secolelor trecute şi-a sărbătorit victoriile, iar acum este în criză. Zeii puşi în locul religiei s-au dovedit a fi de lut. Problema democraţiei post-sovietice nu este doar de ordin politic, ci şi cultural; este problema regenerării spirituale şi a reeducării unui popor care s-a oferit destul ca jertfă unei experienţe pe care istoria a regretat-o. Poporul rus trebuie să fie în acord cu particularităţile spiritului său, de aceea ateismul nu mai poate oferi ceva nou fără să folosească aceleaşi metode de reeducare.

---

[30] P. P. Gaidenko, *op. cit.*, p. 135.

[31] Pitirim Sorokin, *Krizis naşego vremeni („Criza timpului nostru”)*, în vol. „***Celovec, ţivilizaţia, obşestvo” („***Omul, civilizaţie, societate”), Moscova, 1992, p. 57.

Bibliografie

1. Descartes, René, *Socinenia („Scrieri”)*, vol. II, Moscova, 1994
2. Dmitriev, I. S., *Neizvestnâi Newton. Siluăt na fone ăpohi („Newton necunoscut. O siluetă pe fondul unei epoci”)*, Sankt-Petersburg, 1999
3. Fantoli, A., *Galilei. V zaşitu ucenia Kopernika i dostoinstva Sviatoi Ţerkvi („Galilei. În apărarea învăţăturii lui Copernic şi a demnităţii Sfintei Biserici”)*, Moscova, 1999
4. Feinberg, E. L., *Nauka, iskustvo i relighia („Ştiinţa, arta şi religia”)*, în rev. „Voprosî filosofii”, nr. 7, 1997
5. Feinberg, E. L., Ghinzburg, V. L., *Ob ateizme, materializme i relighii („Despre ateism, materialism şi religie”)*, în rev. „Zdravâi smâsl”, nr. 9, 1998
6. ****Filosofia ăpohi rannih burjuaznâh revoliuţii („Filosofia din epoca revoluţiilor burgheze timpurii”)*, Moscova, 1983
7. Gaidenco, P. P., *Hristianstvo i ghenesis novoevropeiskogo estestvoznania („Creştinismul şi geneza ştiinţelor naturale în noua Europă”)*, în vol. „***Filosofsko-relighioznâie istoki nauki” („***Izvoarele filosofico-religioase ale ştiinţei”), Moscova, 1997
8. Ghinzburg, Vitalii, *Razum i vera („Raţiunea şi credinţa”)*, în rev. „Vestnic Rossiiskoi Academii Nauk” („Vestitorul Academiei de Ştiinţe Ruse”), nr. 6, 1999
9. Ghinzburg, Vitalii, *Relighia i nauka. Razum i vera („Religie şi ştiinţă. Raţiune şi credinţă”)*, în rev. „Nauka i jizni”, nr. 7, 2000
10. Ghinzburg, Vitalii, *U relighii – sudiba astrologhii („Religia va avea soarta astrologiei”)*, în „Kentavr” – supliment la revista „Novaia gazeta”, nr. 4, 22 august 2007
11. Ghinzburg, Vitalii, *O skazkah i vere v suşestvovanie boga („Despre poveşti şi credinţa în existenţa lui dumnezeu”)*, în rev. „Nezavisimaia gazeta”, 21 mai 2008

12. Gingerich, Owen, *Universul lui Dumnezeu*, trad. de Viorel Zaicu, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2010
13. Gorfunkeli, A., *Djordano Bruno pered sudom incviziții. Voprosî istorii relighii i atăizma. („Giordano Bruno în fața Inchiziției. Întrebări ale istoriei religiei şi ateismului”)*, vol. 6, Moscova
14. Ioan Paul al II-lea, *Vera i razum („Credința şi rațiunea”)*, Enciclică papală, în rev. „Svet Evanghelia”, nr. 37, 11 octombrie 1998
15. Kirsanov, V. S., *Naucinaia revoliuția XVII veka („Revoluția ştiințifică a secolului al XVII-lea”)*, Moscova, 1987
16. Kisseli, M. A., *Hristianskaia metafizica kak factor stanovlenia i progresa nauki Novogo vremeni („Metafizica creştină ca factor de statornicie şi progres ştiințific din Timpurile Noi”)*, în vol. „***Filosofsko-relighioznâie istoki nauki” („***Izvoarele filosofico-religioase ale ştiinței”), Moscova, 1997
17. Kuraev, Andrei, *Konflict ili soiuz sluciaen v otnoşeniah verî i nauki („Dacă sunt întâmplătoare conflictul sau alianța dintre credință şi ştiință”)*, în vol. Luca Voino-Iaseneşkii, „Nauka i relighia” („Ştiința şi religia”), Moscova, Editura Troițkoe Slovo, 2001
18. Maliță, Mircea, *Unicitatea şi varietatea religiilor*, în vol. Basarab Nicolescu, Magda Stavinschi (editori), „Ştiință şi Religie: antagonism sau complementaritate?”, în colecția „Noua reprezentare a lumii”, Bucureşti, Editura XXI: Eonul dogmatic, 2002
19. Nicolescu, Basarab, *Originea creştină a ştiinței moderne*, în vol. Magda Stavinschi, Pr. Dr. Doru Costache (coordonatori), „Noua rerprezentare a lumii, studii intra- şi transdisciplinare”, nr. 3, Bucureşti, Editura XXI: Eonul Dogmatic, 2005
20. Râbakov, B. A., *Iazâcestvo Drevnei Rusi („Păgânismul Rusiei Antice”)*, Moscova, 1988
21. Rojițân, V. S., *Djordano Bruno şi inchiziția („Giordano Bruno şi inchiziția”)*, Moscova, Editura Academiei de Ştiințe din URSS, 1955

22. Rubinov, Anatolii, *Nauka i obşestvo („Ştiinţă şi societate”)*, în rev. „Sovetskaia Belorussia”, din 12 decembrie 2006
23. Sorokin, Pitirim, *Krizis naşego vremeni („Criza timpului nostru”)*, în vol. „***Celovec, ţivilizaţia, obşestvo” („***Omul, civilizaţie, societate”), Moscova, 1992
24. Şiapov, I. N., *Relighii mira. Posobie dlea ucitelea („Religiile lumii. Manualul profesorului”)*, Moscova, 1994
25. Vâgodskii, M. I., *Galilei i incviziţia („Galilei şi inchiziţia”)*, Moscova, Gosudarstvennoie tehnico-teoreticeskoie izdatelistvo („Editura tehnico-teoretică de Stat”), 1934
26. Vodolazkin, Evghenii, *Kak ponimati svoiu kulituru? Eşio raz o «Pisime desiati academikov» („Cum să-ţi înţelegi propria cultură? Încă o dată despre «Scrisoarea celor zece academicieni»”)*, în rev. „Nezavisimaia gazeta”, 20 februarie 2008